

Шавраар жан цохиж салхин хамгаалалт хийх технологи

Салхин хамгаалалт хийх

Ховд аймгийн Жаргалант сумын нутгаар дамжин урсдаг Буянт голын эргээр хавар, намрын шар шороон шуургыг багасгаж, голын эрэг орчмын дагуух байгаль экологийн тэнцвэрт байдлыг хамгаалах зорилгоор нийт 3,2 га газарт шавраар жан цохиж түүн дээрээ хашаа барьж нийт 1975 м урт салхин хамгаалалтын зурвас байгуулсан. Энэ ажлыг Жаргалант сумын газар тариалангийн “Төгс ирээдүй” бүлэг, сумын засаг даргын ажлын алба, Цөлжилтийг сааруулах төслийн дэмжлэгтэйгээр хэрэгжүүлсэн байна. Салхин хамгаалалтын ойн зурвасанд улиас, бургас, чацаргана, зэрэг 2000 орчим суулгац тариалсан. Хашааны суурь болох жан нь (өөрөөр хэлбэл хамгаалалтын торон хашааны суурь) 40 см-ийн өндөртэй, 3 м-ийн урттай байх бөгөөд дээр нь 160-180 см-ийн өндөр төмрөн тор татаж хашааг барьхын зэрэгцээ шон хооронд 3 метр зайтай хийжээ. Жан цохиж хашааг барихдаа шаваг, шаврыг тусгай банзан хэвэнд цутгаж хийдэг бөгөөд цемент ордоггүй. Тухайн бүс нутгийн хувьд байгалийн элс, чулууны нөөцтэй учир түүнийг ихээр ашигладаг. Энэхүү технологи нь хөрсний элэгдэл, элсний нүүдлийг бууруулахад ихээхэн хувь нэмрийг үзүүлдэг.

1-р зургийн тайлбар : Технологийг нэвтрүүлсний дараахи байдал

2-р зургийн тайлбар : Технологийг нэвтрүүлэхээс өмнө

Байршил: Ховд аймгийн Жаргалант сум

Технологийн хамрах хүрээ: 1,8 га

Хөрс, ус хамгаалах арга

хэмжээний төрөл: Ургамлын

Газар ашиглалтын төрөл: Бэлчээр

Уур амьсгал: Хуурай, сэрүүн

MONCAT мэдээллийн сангийн

нэрзүй: ТА МОН-16

Холбогдох арга барил:

Бүртгэгдээгүй

Технологийг нэвтрүүлсэн: Ховд дахь цөлжилтийг сааруулах төслийн төгс ирээдүй бүлэг

Технологийн талаархи мэдээллийг өгсөн: Д.Шарав

Технологийг бүртгэсэн:

А.Хауленбек, Л.Мөнхнасан,

Ц.Ганчөдөр

Он, сар, өдөр: 2009.09.18

Эмхэтгэгчдийн тайлбар: Хавар намрын цагт хашааны нөмөрт салхины нөлөөгөөр их хэмжээний элс хуримтлагддаг бөгөөд жан цохиж хашааны доор 40 см-ийн өндөртэй суурь цутгаснаар хуримтлагдсан элс хашаан дотор орохоос хамгаалдаг

Газар ашиглалтанд тулгарч буй асуудал

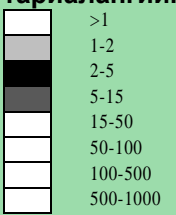
- Салхины нөлөөгөөр элсэн хуримтлалууд үүссэн
- Ургамалан бүрхэвч буурсан

Газар ашиглалт	Уур амьсгал	Доройтлын хэлбэр	Хөрс, ус хамгаалах арга хэмжээний төрөл
			
Бэлчээрийн газар	Хуурай сэрүүн	Биологийн Доройтол: Биомасс буурах	Ургамлын Инжнерийн байгууламжийн
Техник үүрэг/үзүүлэх шууд нөлөө: <ul style="list-style-type: none"> - Хөрсийг бэхжүүлнэ - Элсний нүүлтийг сааруулана - Ургамлын төрөл зүйл нэмэгдэнэ 		Техник үүрэг/үзүүлэх дам нөлөө: <ul style="list-style-type: none"> - Зэргэлдээ талбайд үзүүлэх дам сөрөг нөлөө буурана - Хөрсөн бүрхэвч сайжирна сайжирна 	

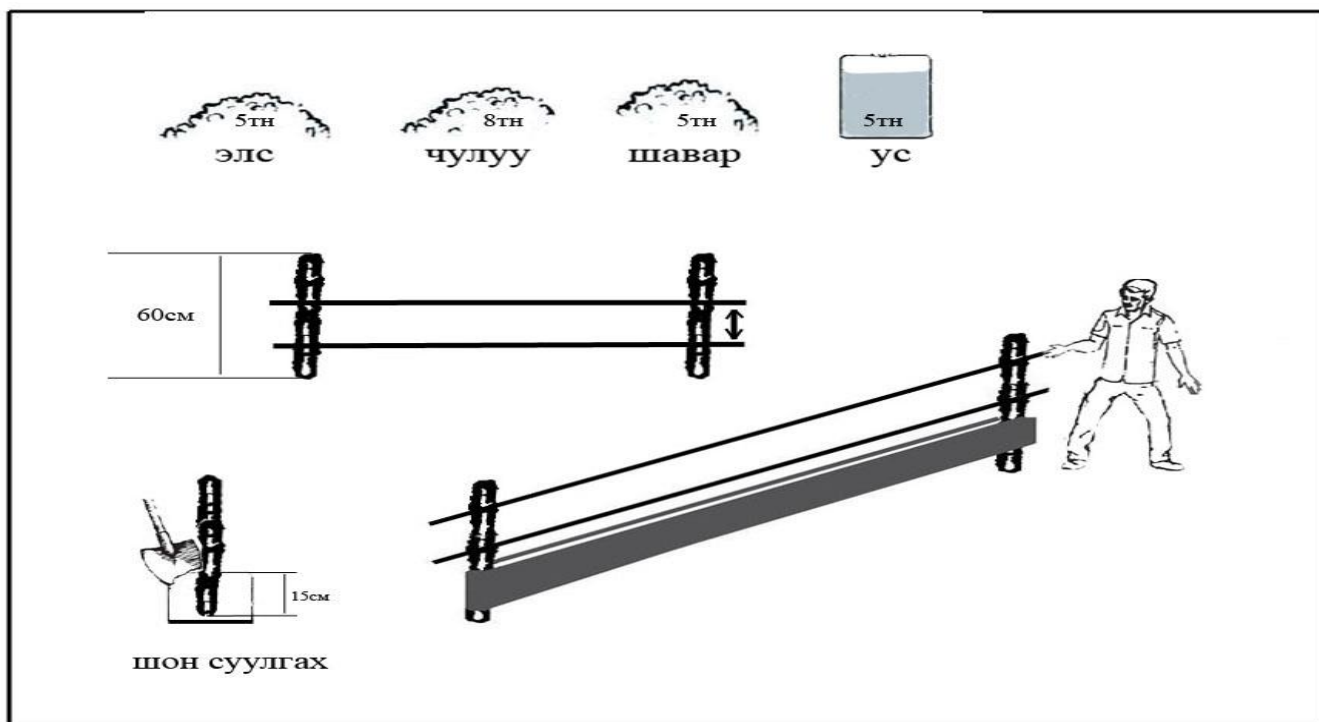
Байгаль орчин

Жилийн дундаж хур тунадас (мм)	Өндөршил (д.т.д м)	Гадаргын хэлбэр	Налуужилт (%)
 <ul style="list-style-type: none"> >500 400-500 300-400 250-300 200-250 150-200 100-150 50-100 <50 	 <ul style="list-style-type: none"> >4000 3500-4000 3000-3500 2500-3000 2000-2500 1500-2000 1000-1500 500-1000 250-500 	 <p>Тэгш тал, хотог, хяр, Уулын эгц хажуу, Бэл хажуу, Хотгор хөндий</p>	 <ul style="list-style-type: none"> Маш эгц (>60) Эгц (30-60) Налуу (16-30) Долгиот (8-16) Дунд зэрэг (5-8) Бага зэрэг (2-5) Тэгш (0-2)
Хөрсний гүн (см) <ul style="list-style-type: none"> 0-20 20-50 50-80 80-120 <120 	Ургамал ургах хугацаа: 120-130 хоног Хөрсний үржил шим: Дунд Хөрсний бүтэц: Сийрэг Гадаргын чулуурхаг байдал: Дунд Хөрсний органик бодисын хэмжээ: Бага Гадаргын ус нэвтрүүлэх чадвар: Сайн Гадаргын элэгдэл эвдрэлд өртөх байдал: Хүчтэй		Агаарын жилийн дундаж температур: -0.5 C° Хамгийн их/бага температур: +35/-48 Агаарын хамгийн их/бага даралт: 4 сард 901.5/мб/, 3сард 832.2/мб/ Агаарын жилийн дундаж даралт: 860.5/мб/ Нарны гийгүүллийн үргэлжлэх хугацаа: Жилд 2794 цаг, 5-6 р сар буюу хамгийн ихдээ 290 цаг, 12-р сар буюу хамгийн багадаа 142 цаг байдаг байна.

Нийгэм-эдийн засаг

Нэг өрхөд ноогдох тариалангийн талбай (га)	Газар ашиглалтын эрх:	Суурин/нүүдэлчин:
 <ul style="list-style-type: none"> >1 1-2 2-5 5-15 15-50 50-100 100-500 500-1000 	Газар ашиглалтын эрх: Нээлттэй Газар эзэмшсэн эсэх: Үгүй Зах зээлийн төрөлжилт: Дунд Шаардагдах техник мэдлэг түвшин: Сайн ХАА-аас гадна олох орлого, түүний ач холбогдол: 20%	Суурин/нүүдэлчин: Суурин Ядуурлын түвшин: Дунд Ажилгүйдлийн түвшин: Дунд Нийгмийн зохион байгуулалт: Сайн

Ерөнхий схем зураг

Хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, хөрөнгө оруулалт, үнэ өртөг

Байгуулагдах үйл ажиллагааны дараалал	Байгуулахад гарах зардал /1 га газарт жан цохиж, салхин хамгаалалт хийхэд дараахь зардал шаардагдана/ 1 \$-ыг 1000 төгрөгөөр бодов		
	Хөрөнгө оруулалт	Өртөг (US\$)	Газар ашиглагчаас гарах %
1.Хашааны шон суулгах	Шавар (15тн)	84	0%
2.Модоор хэв бэлдэнэ	Чулуу (8 тн)	28	0%
3. Модон хэвний дэр модыг газарт 15см гүнд суулгана	Элс (5 тн)	14	0%
4.Модон хэвэн дотроо дэвсгэр чулуу хийж өгнө	Банз (50 ш)	176	0%
5.Шавар, хайрга 2-ыг үелэж хийн модон хэвээ дүүргэнэ	Ус (5 тн)		0%
6.Зуурмаг хатсны дараа модон хэвээ авна	Тээврийн хөлс	42	0%
7.Хашааны тор татна	Ажилчдын хөлс	88	0%
	Нийт	432	0%

Хүн хүчний өртөг

Өндөр
Дунд
Бага

Бусад хөрөнгө оруулалт

Өндөр
Дунд
Бага

Засаж, сайжруулах ажил	Урсгал зардал 1жилд /га-аар/		
	Гарах зардал	өртөг (US\$)	Газар ашиглагчаас гарах %
1. Засварлах	Засварлах	14	0%
	Нийт	14	0%

Үнэлгээ

Үр ашиг /газар ашиглагчаас хамаарсан өртөг	Газар ашиглагчийн үзэж байгаагаар олсон ашиг	Богино хугацаанд	Урт хугацаанд
	Анх байгуулахад зарцуулагдсан зардалтай харьцуулахад олсон үр ашиг	Сөрөг	Бага зэрэг эерэг
	Урсгал зардалтай харьцуулахад олсон үр ашиг	Бага зэрэг сөрөг	Бага зэрэг эерэг

Технологийн нөлөөлөл	
Бүтээгдэхүүн болон нийгэм эдийн засгийн үр ашиг	Бүтээгдэхүүн болон нийгэм эдийн засгийн алдагдал
☒ ☒ ☒ Бүтээгдэхүүний чанар нэмэгдсэн	☐ ☐ ☐ байхгүй
☒ ☒ ☒ Ургац сайжрсан	
Нийгэм соёлын үр ашиг	Нийгэм соёлын алдагдал
☒ ☒ ☒ Хамгаалал доройтлын талаарх мэдлэг сайжирсан	☐ ☐ ☐ байхгүй
☒ ☒ ☒ Нөхөрлөлийн зохион байгуулалт сайжирсан	
☒ ☒ ☒ Бүлгийн нөхцөл сайжирсан	
☒ ☒ ☐	
Экологийн үр ашиг	Экологийн алдагдал
☒ ☒ ☐ Ургамлын төрөл зүйл нэмэгдсэн	☐ ☐ ☐ байхгүй
☒ ☒ ☒ Гадаргын байдал сайжирсан	
☒ ☒ ☐ Биомасс нэмэгдсэн	
☒ ☐ ☐ Хөрсний өнгөн дөвхарга сайжирсан	
Дам үр ашиг	Дам сул тал
☒ ☒ ☒	☐ ☐ ☐ байхгүй

Давуу тал ба/буюу → хэрхэн тогтвортой байлгах/сайжруулах	Сул тал ба/буюу → хэрхэн даван туулах
Элсний нүүлтийг сааруулана → жангаар хийсэн хамгаалалтыг цаг тухай бүр нь засварлаж, сайжруулж байх	Их хэмжээний талбайг хамруулвал зардал өндөртэй → аль болох орон нутгийн байгалийн нөөц бололцоог ашиглах
Хашааг бат бөх болгоно. 2-3 жилдээ засварлах ажиллагаа шаардахгүй байх магадлал өндөр → засварлан сайжруулах үйл ажиллагааг тодорхой хугацаанд тогтмол хийж байх	

Холбоо барих байгууллага: ШУА-ийн Газаргүй - Геоэкологийн хүрээлэн: Цөлжилтийн судалгааны салбар
Утас: 976-11-325487 **Факс:** 976-11-322187
Вебсайт: www.igg.ac.mn, www.geo-eco.mn